

V.R.Abash
dissertant, Bakı Dövlət Universiteti
ORCID 0009 0006 3884 4307
vesilehuseynova@yahoo.com

Məqalə redaksiyaya daxil olub 26.10.2024

The article was received by editorial board on 26.10.2024

Статья принята к печати 26.10.2024

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ BÜDCƏ SİSTEMİNƏ DAXİL OLAN VERGİ DAXİLOLMALARININ STRUKTURUNUN VƏ DİNAMİKASININ TƏHLİLİ

Xülasə

Müasir iqtisadi inkişaf dövründə biz görürük ki, vergi inzibatçılığı dövlət inzibatçılığının əsas tərkib hissələrindən biridir. Vergi sahəsi hökumətin ən sosial əhəmiyyətli sahələrindən biridir. Beləliklə, vergi qanunvericiliyindəki çatışmazlıqlar birbaşa vergitutma yükünün sürətlə azalmasına səbəb ola bilər. Bu, vergi hüquq pozmaları ehtimalını və sosial gərginliyi artırır.

Azərbaycan Respublikasının vergitutma sistemi haqqında faktlar və indiyə qədər bütün dövrlərdə Azərbaycanda vergitutma haqqında məlumatlar müzakirə olunacaq. Bundan əlavə, həmin dövrlərdə vergilərin məlcəhət, xərac, çobanbəyi və başqa formaları geniş şəkildə qeyd olunacaqdır. Burada Azərbaycanın vergi sisteminin necə tənzimləndiyi göstəriləcək. Bununla yanaşı, vergi sisteminin fəaliyyəti, müasir vergi sisteminin inkişafı ilə bağlı problemlər və məhdudiyyətlər təhlil ediləcək və inkişaf etməkdə olan ölkələrin bu məhdudiyyətlərə qarşı əldə etdiyi mühüm irəliləyişlər araşdırılacaqdır. Azərbaycan Respublikasının büdcə sistemində daxil olan vergi daxilolmalarının strukturunun və dinamikasının təhlili və Azərbaycan Respublikasının vergi sisteminin təkmilləşdirilməsi istiqamətləri işlənilib hazırlanacaqdır. Bu mərhələlərdən sonra vergi tənzimlənməsinin təkmilləşdirilməsi ilə bağlı təkliflər veriləcək.

Vergi Məcəlləsinə edilən əlavə və dəyişikliklərdəki qüsurlar bu problemləri daha da aktuallaşdırır. İqtisadi inkişafın müasir mərhələsində vergi qanunvericiliyinin tətbiqindən irəli gələn problemlər və onların həlli yolları global və milli problemlər kimi nəzərdən keçirilir. Vergi qanunvericiliyinin tətbiqinin təsiri və əsrlərin iqtisadiyyata təsiri bir çox tədqiqatçıların mövzusu olmuşdur.

Açar sözlər: vergi sistemi, büdcə, ÜDM, fiskal siyasət, büdcə gəlirləri.

GİRİŞ

Ümumi qəbul edilən kimi, iqtisadi artım müəyyən dövrdə bir ölkənin istehsal etdiyi mal və xidmətlərin dəyərindəki artımları əhatə edir. İqtisadi artımı ölçmək üçün müvafiq ölkənin ümumi daxili məhsulunun (ÜDM) artımından istifadə edilir. İstənilən odur ki, ölkənin istehsal gücünün illik artımı sabit olsun. Bunun üçün iqtisadi artıma səbəb olan və ya ləngidən amillər düzgün müəyyən edilməlidir.

İstənilən ölkənin iqtisadi inkişafı onun istehsal etdiyi və nəzarət edə biləcəyi resursların miqdarı ilə müəyyən edilir. Ehtiyac duyulan resursların yaxşı strukturlaşdırılmış vergi sistemi vasitəsilə toplanacağı düşünülür. Dünya ölkələrində iqtisadi artımın səviyyəsi və tempi makroiqtisadi siyasət aləti kimi vergitutma ilə müəyyən edilir. Təkmil vergi sistemi hökumətə daim artan tələbatlarını ödəmək üçün lazım olan gəlirləri əldə etməyə imkan verir. Yəni vergi hökumətlər üçün real və davamlı gəlir mənbəyi və fiskal siyasət baxımından makroiqtisadi idarəetmə vasitəsidir.

Artım nəzəriyyələri çərçivəsində vergi gəlirləri və vergi gəlirlərindəki dəyişikliklərin iqtisadi artıma necə təsir edəcəyi müzakirə olunur. Vergi ilə bağlı siyasətlərin iqtisadi artıma təsirini araşdırarkən aparıcı model neoklassik artım modelidir. Neoklassik modeldə artım yalnız fiziki və insan kapitalının yığılmasından asılıdır. Uzunmüddətli perspektivdə istənilən vergi strukturu tarazlıq kapital/əmək nisbəti və hər bir işçi üçün tarazlıq təhsil səviyyəsi yaradır.

Adambaşına düşən məhsulun hər hansı əlavə artımı sadəcə olaraq ekzogen texniki dəyişikliyin sürətindən irəli gəlir. Vergi strukturunun yaratdığı səhv bölgülərin miqyası nə olursa olsun, vergi strukturu adambaşına düşən məhsulun artımına davamlı təsir göstərməməlidir. Güman edilir ki, miqyasda daimi gəlirlər, ekzogen texnologiya, kapitala azalan gəlirlər, amillər arasında əvəzlənmə şansı və müstəqil investisiya funksiyası yoxdur. Bundan əlavə, modeldə ölkələrin uzunmüddətli sabit dövlət tarazlığına çatacağı və dövlət siyasətinin, o cümlədən uzunmüddətli vergi siyasətinin iqtisadi artıma təsir etməyəcəyi qəbul edilir.

Vergilər dövlət tərəfindən qanun çərçivəsində təsərrüfat subyektlərindən və əhalidən tutulan icbari ödənişlərdir. Vergilər dövlətin yarandığı gündən cəmiyyətdə iqtisadi münasibətlərin mühüm tərkib hissəsidir. Vergilərin mövcudluğu ilkin ictimai istehlakla bağlıdır. Vergilər mexanizmi hökumətin cəmiyyətə iqtisadi təsiri üçün istifadə olunur.

Burada Azərbaycanın keçmiş tarixinə nəzər salmaqla Azərbaycanın vergi sisteminin və o dövrdə mövcud olan vergi və öhdəliklərin dövlət xəzinəsinə və əhalinin həyat səviyyəsinə təsiri təhlil edilir.

Vergi sisteminin fəaliyyətinin təhlili

Maliyyə resurslarının dövlət vəzifələrinin həlli üçün səfərbər edilməsinə töhfə verən dövlət büdcəsinin gəlirlərinin proqnozlaşdırılması xidmətinin optimallaşdırılması milli iqtisadiyyatın qeyri-neft prioritetlərinə uyğunlaşdırılması mərhələsində daha aktualdır.

Makroiqtisadi sabitliyin möhkəmləndirilməsi və milli iqtisadiyyatın strateji yol xəritəsi ilə uyğunlaşdırılması davamlılığın təmin edilməsi məqsədilə gəlirlərin bölüşdürülməsi və yenidən bölüşdürülməsi üzrə idarəetmə qərarlarının məqsədi kimi müəyyən edilməlidir. Ona görə də dövlət büdcəsinin gəlirlərinin proqnozlaşdırılması prosesi vergi dərəcələrinin (eləcə də digər icbari ödənişlərin) qeyri-neft sektorunun (sektorlarının) qeyri-neft sektorunun (sektorlarının) qısamüddətli perspektivdə qısamüddətli olmasını təmin etməlidir.

Mövcud iqtisadi şəraitdə birbaşa vergilərin universal vergitutma səviyyəsinin yüksəldilməsi, qeyri-əmtəə xammalının ixracının stimullaşdırılması üçün stimullardan istifadə islahatı, o cümlədən inzibati boşluqların aradan qaldırılması və tələb olunan sahələrdə qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsi verginin mühüm tərkib hissəsidir. Dövlət büdcəsi vəsaitlərinin dövlət əmlakı ilə bağlı sahibkarlıq subyektlərinin fəaliyyətində, dövlət büdcəsindən itkilərə, əsaslı xərclər istisna olmaqla, tamamilə və ya qismən qeyri-müstəsna əsaslarla iştirakının optimallaşdırılması, habelə alternativ maliyyələşdirmə mexanizmlərinin inkişafına təkan verir [1].

“Fiskal qabıq”a əsasən, ölkənin sosial-iqtisadi inkişafının ortamüddətli proqnozuna əsasən, 2018-ci ildə fiskal siyasətin həyata keçirilməsi üzrə dövlət büdcəsinin gəlirlərinə uyğun olaraq fiskal siyasətin həyata keçirilməsi ilə bağlı nəzərdə tutulan tədbirlər aşağıdakılardır:

- ortamüddətli perspektivdə qeyri-neft gəlirlərinin artırılması;
- vergi və gömrük sisteminin davamlı olaraq təşviqi, kiçik və orta sahibkarlıq sahəsində stimullaşdırıcı vergi islahatlarının davam etdirilməsi;
- vergitutma bazasının genişləndirilməsi;
- vergilərin yığım dərəcələrinin artırılması və onların digər gəlirləri dövlət büdcəsinə, azad rəqabət mühitinin inkişafına, istehsalat investisiyalar yatırmaq;
- dövlət büdcəsinə dividendlərin cəlb edilməsi üzrə işi davam etdirmək;
- hesablanmış dövlət məcburi sosial sığortası üzrə vəsaitlərin yığım sürətinin artırılması üzrə işləri davam etdirmək;

- ölkənin şəhər və rayonlarında (dotasia) yerli gəlir və xərcləri bu sahələrdə faktiki işləyən vergi ödəyicilərinin hesabına balanslaşdırmaq.

Yuxarıda göstərilənləri ümumiləşdirərək, ondan növbəti il üçün vergi güzəştlərinin və fiskal siyasət üçün güzəştlərin səmərəliliyinin qiymətləndirilməsi, vergitutmada qeyri-əmtəə ixracının stimullaşdırılması istiqamətində islahatların işlənib hazırlanması, dövlət büdcəsinin dövlətin fəaliyyətində iştirakının optimallaşdırılması üçün istifadə edilməlidir [2].

Eyni zamanda, növbəti ilin fiskal siyasətində nəzərdə tutulan tədbirlərə gömrük və vergi siyasətinin təkmilləşdirilməsi də daxildir ki, bu da daxili bazarın daha çevik müdafiəsini təmin edəcək ki, bu da “gömrük tarifinin uzunmüddətli istifadəsi üçün xüsusi əhəmiyyət kəsb edir”. “Antidempinq, kompensasiya və mühafizə tədbirləri haqqında” Azərbaycan Respublikasının qanunları ilə müəyyən edilmiş səlahiyyətlərdən səmərəli istifadə edilməlidir.

Azərbaycanın 2019-cu il dövlət büdcəsində “Büdcə Paketi” vergi ödəyicilərinin qeyri-dövlət sektorunda deyil, bu sahədə neft-qaz fəaliyyətində fiskal və vergi siyasətinin tendensiyaları daxildir. Məşğulluğun qeyri-rəsmi azaldılması, iş yerlərinin “kölgə görünüşü” və buna uyğun olaraq, məşğulluğun şəffaflığında ödənilən əməkhaqqı, işəgötürən və işçinin yükü üzrə aylıq gəlir vergisindən azadolma və məcburi sosial sığorta haqlarının müəyyən edilməsində tarif tənzimlənməsi, o cümlədən sığorta və işsizlik vergi orqanlarından kənd təsərrüfatına sosial ödənişlərin vaxtında və tam həcmdə hesablanması və ödənilməsinə nəzarət, qeyri-neft sektoru və sahibkarlıq fəaliyyətini dəstəkləyən istehsalçılara tətbiq edilən vergi güzəştlərinin daha 5 il uzadılması, sadələşdirilmiş vergi dərəcəsinin ölkə üzrə uyğunlaşdırılması (2 faiz), kiçik müəssisələrin əsas vəsait balansının sürətli devalvasiyası ərizələrin və kiçik sahibkarlığın, təsisçilərin dividendlər şəklində gəlir, əlavə dəyər vergisindən ozhdaemyh tədricən ticarətin genişləndirilməsinə cəlb olunur (topdan ticarət lisenziyası tələb olunan fəaliyyətlər, istehsalda çalışan işçilərin sayı 3 və daha çox) və bununla bağlı vergi güzəştlərinin azaldılması, müvafiq tədbirlər görülməklə, pərakəndə ticarəti və ictimai nağd ödənişlərin nağdsız ödənişlərini (POS) stimullaşdırmaq üçün nağdsız əməliyyatlar həyata keçirilir.

İş adamları termini pərakəndə satış vergisi güzəştləri, neft və qaz məhsullarının iştirakına görə istehlakçıların (fiziki şəxslərin) müəyyən edilməsində real dövryyə, ƏDV-nin nağdsız forması istisna olmaqla ödənilmiş mallara, bəzi istehlakçılara aksiz vergilərinin tətbiqi prinsiplərinə qayıdan və daxili təyinatlı və idxal, yerli istehsal, ticarət, topdan və pərakəndə satışın idarə edilməsi, Vahid Dövlət Avtomatlaşdırılmış İnformasiya (İzləmə və Monitorinq) sistemlərinin tətbiqi, habelə malların (işlərin, xidmətlərin) qeydiyyat rüsumlarının və vergi orqanlarının təkmilləşdirilməsi, yeni nəsil nəzarət-kassa aparatlarının təmin edilməsi üçün sistemin elektron inteqrasiyası, aksizli malların siyahısı, qiymət artımı aksizli malların aksiz dərəcəsi ölkənin xüsusi çəkisini artırmaq istehsalı artırmaq üçün aksizli mallar üzrə ödənilən aksizin ölçüsünü müəyyən etmək üçün hökumətin vergi və gömrük tətbiqi prinsiplərini mövcud və təklif olunan güzəşt və azadolmaları mərkəzi reyestrə, güzəştlər dövlət büdcəsi, sahibkarlıq və sosial müdafiə, Avtomobilin hazırlanması üzrə qiymətləndirmə mexanizminin səmərəliliyi baxımından təsiri, “kölgə iqtisadiyyatı”nın azaldılması və iqtisadi şəffaflıq malların idarə edilməsi, sənəd dövryyəsi, təşkilatın gəlirlərinin vergisiz uçotu və vergi ödəyicilərinin vergi məlumatları üçün bu baxımdan qeyri-neft ixracında prosedurların uçotunun şəffaflığı sahəsində maliyyə nəzarətini yaxşılaşdırmaq üçün vergi nəzarəti tədbirlərini dəqiqləşdirməkdən ibarətdir [3].

Gələn il üçün fiskal siyasətin həyata keçirilməsi təbii ki, mövcud qanunvericilikdə (xüsusən də Azərbaycan Respublikasının Vergi Məcəlləsində) geniş dəyişikliklərlə müşayiət olunmalıdır. Qeyd edək ki, Azərbaycan Respublikası Vergi Məcəlləsinin 2.8-ci maddəsinə uyğun olaraq, zərurət yarandıqda, Azərbaycan Respublikasının Vergi Məcəlləsində vergi siyasəti, vergi inzibatchılığı və vergi dərəcələri ilə bağlı qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş qaydada dəyişiklik edilməsi növbəti ilin dövlət büdcəsinin layihəsinə uyğun olaraq bu qanun layihələri Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinə təqdim edilə bilər.

Cədvəl 1

2024-cü il dövlət büdcəsi xərclərinin iqtisadi təsnifat üzrə bölgüsü

Xərci n adı	2022-ci il icra		2023-cü il təsdiq olunmuş		2024-cü il proqnoz		2024-cü il proqnozunun					
	məblə ğ	xüsusi çəkisi, %	məbləğ	xüsusi çəkisi, %	məbləğ	xüsusi çəkisi, %	2023-cü ilin təsdiq olunmuş ilə müqayisəsi			2022-ci ilin icrası ilə müqayisəsi		
							Fərq	Faiz	Xüs. çəki üzrə	Fərq	Faiz	Xüs. çəki üzrə
	32,064.6	100.0	36,624.8	100.0	36,355.0	100.0	-269.8	-0.7		4,290.4	13.4	
Əməyin ödənişi	7,465.7	23.3	8,497.2	23.2	9,007.2	24.8	510.1	6.0	1.6	1,541.5	20.6	1.5
Malların (işlərin və xidmətin) satın- alınması	6,730.4	21.0	7,251.1	19.8	5,220.9	14.4	-2,030.1	-28.0	-5.4	-1,509.5	-22.4	-6.6
Faizlər üzrə ödənişlər	632.3	2.0	868.0	2.4	1,121.1	3.1	253.1	29.2	0.7	488.8	77.3	1.1
Subsidyalar	1,401.7	4.4	1,681.8	4.6	1,045.5	2.9	-636.2	-37.8	-1.7	-356.1	-25.4	-1.5
Qrantlar və digər ödənişlər	446.9	1.4	579.7	1.6	4,066.5	11.2	3,486.8	601.5	9.6	3,619.6	809.8	9.8
Sosial ödənişlər	3,550.7	11.1	4,069.1	11.1	3,283.4	9.0	-785.7	-19.3	-2.1	-267.3	-7.5	-2.0
Qeyri- maliyyə aktivləri	10,667.6	33.3	12,714.4	34.7	11,669.8	32.1	-1,044.7	-8.2	-2.6	1,002.2	9.4	-1.2
Maliyyə aktivləri üzrə əməliyyatlar	11.2	0.0	650.0	1.8	90.6	0.2	-559.4	-86.1	-1.5	79.4	710.9	0.2
Öhdəliklər üzrə əməliyyat	1,158.2	3.6	313.6	0.9	850.0	2.3	536.4	171.1	1.5	-308.2	-26.6	-1.3

lar												
-----	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Mənbə: *İlkin büdcə göstəriciləri (maliyye.gov.az)*

Qanun layihəsində daxilolma proqnozu fiziki gəlir vergisi, torpaq vergisi, sadələşdirilmiş vergi, faydalı qazıntıların hasilatı vergisi və Azərbaycan Respublikasında tənzimlənən məhsulların (ixrac xərcləri istisna olmaqla) 2018-ci ildə gözlənilən icra göstəricisi ilə müqayisədə müqavilə (satış) qiyməti əsasında müəyyən edilib. Dövlət büdcəsinin gəlirlərinin ümumi artımı əsasən Dövlət Neft Fondundan daxilolmalar, aksizlər, rezident müəssisələr üzrə gəlir vergisi, vergi qanunvericiliyinin pozulmasına görə tətbiq edilən maliyyə sanksiyaları və cərimələr, habelə büdcə təşkilatlarının pullu xidmətlərindən daxilolmalar hesabına proqnozlaşdırılır [5].

Növbəti ilin dövlət büdcəsinin gəlirlərində neft sektorundan daxilolmaların xüsusi çəkisi 13 700 300,0 min manat və ya 59,8 faiz, qeyri-neft sektorunun payı isə 9 217 200,0 min manat və ya 40,2 faiz təşkil edib. 2017 və 2018-ci illərin göstəriciləri ilə müqayisədə artım templərinin 6,8% (58,5357 milyon manat), qeyri-neft mənbələri üzrə isə 4,7% (414200,0 dəqiqə) artım göstərilib. Neft sektorundan daxilolmalar isə müvafiq olaraq 73,8% (5816280,3 min manat) və 2,7% (354300,0 min manat) təşkil edib [7].

Dövlət büdcəsinin gəlirlərinin, o cümlədən qeyri-neft gəlirlərinin ÜDM-ə nisbətdə dinamikasını aşağıdakı ssenaridə müşahidə etmək olar.

Cədvəl 2

2024-cü ilin dövlət büdcəsinin vergi və qeyri-vergi gəlirlərinin proqnoz göstəriciləri

Büdcə daxilolmalarını təmin edən orqanlar	Proqnoz
Dövlət büdcəsinin gəlirləri, <i>o cümlədən</i>	33765.0
Vergi gəlirləri, <i>o cümlədən</i>	17695.0
İqtisadiyyat Nazirliyi yanında Dövlət Vergi Xidməti, <i>o cümlədən</i>	13270.0
fiziki şəxslərdən gəlir vergisi	1895.0
hüquqi şəxslərin mənfəət vergisi	5675.6
əlavə dəyər vergisi	3376.0
aksizlər	1358.0
hüquqi şəxslərin əmlak vergisi	336.0
hüquqi şəxslərin torpaq vergisi	47.4
mədən vergisi	158.3
sadələşdirilmiş vergi	333.3
	90.4
Dövlət Gömrük Komitəsi, <i>o cümlədən</i>	4425.0
əlavə dəyər vergisi	4215.0
aksizlər	173.0
yol vergisi	37.0
Qeyri-vergi gəlirləri, <i>o cümlədən</i>	16070.0
İqtisadiyyat Nazirliyi yanında Dövlət Vergi Xidməti, <i>o cümlədən</i>	595.0
dövlət rüsumu	354.0
	241.0
Dövlət Gömrük Komitəsi, <i>o cümlədən</i>	1475.0
gömrük rüsumları	1475.0
İqtisadiyyat Nazirliyi yanında Əmlak Məsələləri Dövlət Xidməti	28.0

Dövlət Neft Fondundan daxilolmalar	12781.0
Büdcə təşkilatlarının ödənişli xidmətlərindən daxilolmalar	831.0
Sair	360.0

Mənbə: *İlkin büdcə göstəriciləri (maliyye.gov.az)*

Praktikada dövlət vergi siyasətini vergi mexanizmləri vasitəsilə həyata keçirir. Vergi mexanizmləri, müxtəlif üstqurum vasitələri - vergi dərəcələri, vergi güzəştləri və s. vergitutmanın dövlət idarəçiliyinin təşkilati-hüquqi normalarının, üsul və formalarının məcmusu kimi qəbul edilir.

Vergi dərəcəsi, vergi endirimlərinin həcmi, vergilər vasitəsilə ümumi daxili məhsulun proqnozlaşdırılan hissəsi, vergilərin yığılma səviyyəsi və s. kəmiyyət parametrləri ilə vergi mexanizminin elementlərinə aiddir. Vergi siyasətinin aparılmasında dövlətin iqtisadiyyatın tənzimlənməsində iştirakı bu “vergi mexanizmi alətlərinin müxtəlif əlavələri”nin – vergi dərəcəsinin, vergi güzəştlərinin iştirakı ilə həyata keçirilir.

NƏTİCƏ

Vergi yükünün azaldılması iqtisadiyyatın inkişafı üçün əsas amillərdən biridir. Azərbaycan Respublikasında mövcud vergi siyasəti vergi yükünün azaldılmasına yönəlib.

Ümumiyyətlə, vergi yükünün azaldılmasına bir çox amillərdən istifadə etməklə nail olmaq olar. Yeni istehsal və xidmət sahələrinin açılması üçün əlverişli şəraitin yaradılması əsas şərtlərdən biridir. Əlverişli mühitin yaradılması əlverişli vergi mühitinin yaradılması deməkdir.

Bundan əlavə, ölkədə insanların vergiyə cəlb edilməsi ölkəmizdə mühüm addımlar atılmış vergi siyasətinin mühüm tərkib hissəsi olmalıdır.

Ölkədə aparılan geniş və hərtərəfli islahatlar xalqımızın xoş səhərini bizə bəxş edir. İqtisadiyyata neft gəlirlərinə səmərəli investisiya qoyuluşu yoxsulluğun aradan qaldırılmasına və əhəmiyyətli məşğulluğa səbəb olmuşdur.

Vergi islahatları inkişaf etmiş insanların təcrübəsinə əsaslanaraq aşağıdakı prinsiplərə əsaslanmalıdır:

1. Büdcə gəlirlərinin formalaşması üçün aşağı səviyyəli vergi sisteminin yaradılması, iqtisadi tədqiqatların göstərdiyi kimi, vergi sisteminə bütün kulminasiya nöqtəsi bilavasitə vergi dərəcələrinin son həddi ilə bağlıdır.

2. Vergidən yayınmanın müxtəlif sxemləri əsasən vergi ödəyicisinin rifahı və müxtəlif dərəcələrdə kapitalın vergiyə cəlb edilməsi ilə bağlıdır. Müxtəlif gəlir vergisi rejimlərinin zəiflədilməsi vergi qanunvericiliyinin kobud şəkildə pozulmasının qarşısını alır və onlara tətbiq edilən cərimələrin sayının xeyli azalmasına səbəb olur. Beləliklə, gəlirlərin leqallaşdırılması cəhdləri artır və multidissiplinar investisiya mühiti formalaşır.

3. “Yaxşı” vergilərin vergi sisteminin formalaşması. Məsələn, ABŞ-da korporativ gəlir vergisi “pis” vergi adlanır, çünki bu verginin çəkisi istehlakçılar və səhmdarların üzərinə düşür ki, bu da son nəticədə kapital artımına və investisiya fəallığına səbəb olur.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat:

1. Allahverdiyev H.B., Gafarov K.S. and Ahmedov A.M. (2002). Government regulation of the economy. Baku: Nasir.

2. Musayev A., Kelbiyev Y., Huseynov A. (2002). Tax Service of the Republic of Azerbaijan: Reforms and Outcomes. Textbook. Baku.

3. Musayev A.F, Məmmədov Ə.C. (2013). “Ünvanlı vergi xidməti” Vergi ödəyicilərinin məlumat kitabı. Bakı, 288 s.

4. Musayev A.F. (2012). “Modernləşdirmə və aktiv vergi siyasəti”. Azərbaycanın Vergi jurnalı. №6, s. 71-84.

5. Rzayev P.Q. (2013). İqtisadiyyatın vergi tənzimlənməsi mexanizminin stimullaşdırıcı rolunun artırılması istiqamətləri. Bakı: “İqtisad Universiteti”, 392 s.

6. Yusifov C.R. (2012). “Azərbaycanın milli İqtisadiyyatının rəqabət qabiliyyəti və dövlətin vergi təhlükəsizliyi”, Elm və İnnovasiya jurnalı, № 4.

7. Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyi İlkin büdcə göstəriciləri (maliyye.gov.az)

V.R.Abasli

dissertation, Baku State University

ORCID 0009 0006 3884 4307

Analysis of the structure and dynamics of tax revenues included in the budget system of the republic of Azerbaijan

Abstract

In the era of modern economic development, we see that tax administration is one of the main components of public administration. The tax field is one of the most socially important areas of the government. Thus, deficiencies in the tax legislation can lead to a rapid decrease in the burden of direct taxation. This increases the likelihood of tax offenses and increases social tensions.

Facts about the taxation system of the Republic of Azerbaijan and information about taxation in Azerbaijan in all periods until now will be discussed. In addition, in those periods, the income, expenses, chobanbey and other forms of taxes will be widely mentioned. Here it will be shown how the tax system of Azerbaijan is regulated. In addition, the functioning of the tax system, the problems and limitations related to the development of the modern tax system will be analyzed, and the important progress made by developing countries against these limitations will be examined. Analysis of the structure and dynamics of tax revenues included in the budget system of the Republic of Azerbaijan and directions for improving the tax system of the Republic of Azerbaijan will be developed. After these stages, proposals and measures related to the improvement of tax regulation will be offered.

Defects in additions and changes to the Tax Code make these problems even more urgent. At the modern stage of economic development, the problems arising from the application of tax legislation and their solutions are considered as global and national problems. The impact of tax legislation and the impact of centuries on the economy has been the subject of many researchers.

Keywords: tax system, budget, GDP, fiscal policy, budget revenues.

В.Р.Абаслы

диссертант, Бакинский Государственный Университет

ORCID 0009 0006 3884 4307

Анализ структуры и динамики налоговых доходов, включенных в бюджетную систему Азербайджанской Республики

Резюме

В эпоху современного экономического развития мы видим, что налоговое администрирование является одной из основных составляющих государственного администрирования. Налоговая сфера является одной из наиболее социально значимых сфер деятельности государства. Таким образом, недостатки налогового законодательства могут привести к быстрому снижению бремени прямого налогообложения. Это увеличивает вероятность налоговых правонарушений и усиливает социальную напряженность.

Будут обсуждаться факты о системе налогообложения Азербайджанской Республики и информация о налогообложении в Азербайджане за все периоды до настоящего времени. Кроме

того, в эти периоды будут широко упоминаться доходы, расходы, чобанбей и другие формы налогов. Здесь будет показано, как регулируется налоговая система Азербайджана. Кроме того, будет проанализировано функционирование налоговой системы, проблемы и ограничения, связанные с развитием современной налоговой системы, а также рассмотрен важный прогресс, достигнутый развивающимися странами в борьбе с этими ограничениями. Будет разработан анализ структуры и динамики налоговых поступлений, включаемых в бюджетную систему Азербайджанской Республики, и направления совершенствования налоговой системы Азербайджанской Республики. После этих этапов будут даны предложения, связанные с совершенствованием налогового регулирования.

Недоработки дополнений и изменений в Налоговом кодексе делают эти проблемы еще более актуальными. На современном этапе экономического развития проблемы, возникающие при применении налогового законодательства и их решения, рассматриваются как глобальные и национальные проблемы. Влияние налогового законодательства и влияние веков на экономику было предметом многих исследователей.

Ключевые слова: *налоговая система, бюджет, ВВП, фискальная политика, доходы бюджета.*